جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش
معاونت آموزش متوسطه
دفتر آموزش متوسطه نظری

# طرح درس روزانه درس: هویت اجتماعی (پایه دوازدهم)

| مشخصات کلی | | | | |
|---|---|---|---|---|
| | **شماره طرح درس:** ۲ | **موضوع درس:** درس دوم: پدیده‌های اجتماعی (صفحه ۸ تا ۱۶) | **تاریخ اجرا:** آبان‌ماه | **مدت اجرا:** ۹۰ دقیقه |
| | **مجری:** جواد نظری | **کلاس:** دوازدهم (کلیه رشته‌ها) | **تعداد فراگیران:** ۳۰ نفر | **مکان:** کلاس درس |

## الف: قبل از تدریس

### اهداف بر اساس تلفیقی از هدف نویسی طبقه‌بندی جدید بلوم و برنامه درسی ملی

| سطح هدف | اهداف و پیامدها |
|---|---|
| **هدف کلی** | آشنایی دانش‌آموزان با مفهوم کنش اجتماعی و پدیده‌های اجتماعی (هنجار، ارزش، جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی)، درک تفاوت پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی و شناخت نقش کنش‌های افراد در شکل‌گیری و تداوم جامعه. |
| **اهداف مرحله‌ای** | ۱. شناخت مفهوم «کنش اجتماعی» به عنوان خردترین پدیده اجتماعی و درک نقش حضور فیزیکی یا ذهنی دیگران در آن.<br>۲. آشنایی با چگونگی شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی از جمله «هنجارهای اجتماعی»، «ارزش‌های اجتماعی»، «جامعه‌پذیری» و «کنترل اجتماعی».<br>۳. تبیین تفاوت‌های بنیادین پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی و درک ویژگی فرصت‌ساز و محدودکننده بودن پدیده‌های اجتماعی.<br>۴. تحلیل نقش تصمیمات و کنش‌های فردی و خانوادگی (مانند ازدواج و فرزندآوری) در شکل‌گیری، بقا و پویایی گروه‌ها و جامعه («ما»). |

**هدف‌های عینی ( رفتاری آموزشی)**

| اهداف (با رعایت توالی محتوای درسی)<br>انتظارات در پایان آموزش | حیطه و سطح در بلوم | عناصر برنامه درسی ملی<br>تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | عنصر | عرصه ارتباط با | | | |
| | | | خود | خدا | خلق | خلقت |
| ۱. مفهوم «کنش اجتماعی» را تعریف کرده و آن را از کنش‌های فردی و درونی متمایز سازد. | شناختی - فهمیدن | علم و تعقل | ✓ | | ✓ | |
| ۲. با ذکر مثال توضیح دهد که چرا کنش اجتماعی نیازمند حضور فیزیکی دیگران نیست و حضور ذهنی کافی است. | شناختی - کاربستن | تعقل و اخلاق | ✓ | ✓ | ✓ | |
| ۳. شیوه‌های برقراری ارتباط اجتماعی با گذشتگان و معاصران و تفاوت قواعد ارتباط با دوست، دشمن، غریبه و آشنا را تحلیل کند. | شناختی - تحلیل کردن | علم و اخلاق | ✓ | | ✓ | |
| ۴. مفهوم «پدیده اجتماعی» را تعریف کرده و چرایی نام‌گذاری کنش اجتماعی به عنوان «خردترین پدیده اجتماعی» را بیان کند. | شناختی - به یاد سپردن | علم | ✓ | | ✓ | |
| ۵. مفاهیم «هنجار اجتماعی» (از جنس وسیله و شیوه) و «ارزش اجتماعی» (از جنس هدف و مقصود) را با ذکر مثال مقایسه کند. | شناختی - تحلیل کردن | علم و تعقل | ✓ | | ✓ | |
| ۶. ضرورت شکل‌گیری پدیده‌های «جامعه‌پذیری» (تعلیم و تربیت) و «کنترل اجتماعی» (تشویق و تنبیه) را برای تداوم ارزش‌ها تبیین کند. | شناختی - فهمیدن | علم و عمل | ✓ | | ✓ | |
| ۷. تفاوت‌های پدیده‌های اجتماعی (وابسته به اراده و ذهنیت انسان) و پدیده‌های طبیعی (مستقل از انسان و محسوس) را دسته‌بندی کند. | شناختی - تحلیل کردن | تعقل و علم | ✓ | | ✓ | ✓ |
| ۸. چگونگی معنادار بودن پدیده‌های اجتماعی و استقلال تدریجی آن‌ها از پدیدآورندگانشان را توضیح دهد. | شناختی - فهمیدن | تعقل | ✓ | | ✓ | |

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ۹. ویژگی «فرصت‌ساز و محدودکننده بودن» پدیده‌های اجتماعی (مانند زبان یا قوانین راهنمایی و رانندگی) را ارزیابی نماید. | شناختی - ارزیابی کردن | تعقل و عمل | ✓ | | ✓ | |
| | ۱۰. پیامدهای اجتماعی تصمیم به ازدواج و فرزندآوری (تفاوت خانواده‌های تک‌فرزند و چندفرزند) را در شکل‌گیری «ما» تحلیل کند. | شناختی - تحلیل کردن | تعقل، اخلاق و عمل | ✓ | | ✓ | |
| | ۱۱. نسبت به رعایت ارزش‌ها و هنجارهای الهی و اجتماعی و مشارکت فعال در بالندگی جامعه احساس مسئولیت نماید. | عاطفی - ارزش‌گذاری | ایمان، اخلاق و عمل | ✓ | ✓ | ✓ | |
| **رئوس مطالب** | • مفهوم کنش اجتماعی، نقش دیگران (حضور فیزیکی یا ذهنی) و ابعاد ارتباط اجتماعی (با گذشتگان و معاصران).<br>• تعریف پدیده اجتماعی؛ کنش اجتماعی به عنوان خردترین پدیده اجتماعی.<br>• زنجیره پدیده‌های اجتماعی: هنجارهای اجتماعی، ارزش‌های اجتماعی، جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی.<br>• ویژگی‌های پدیده‌های اجتماعی (معنادار بودن، فرصت‌ساز و محدودکننده بودن) و تفاوت آن‌ها با پدیده‌های طبیعی.<br>• تأثیر کنش‌های فردی بر پدیده‌های کلان اجتماعی (نقش ازدواج و فرزندآوری در شکل‌گیری «ما» و پویایی جمعیت). | | | | | | |
| **مواد و رسانه‌های آموزشی** | کتاب درسی هویت اجتماعی پایه دوازدهم، تخته و ماژیک، ویدئو پروژکتور، اسلایدهای آموزشی (تصاویر و جداول صفحات ۸ تا ۱۶ کتاب)، کارت‌های بازی طبقه‌بندی پدیده‌های طبیعی و اجتماعی و کاربرگ فعالیت گروهی. | | | | | | |
| **پیش بینی رفتار ورودی** | دانش‌آموزان در درس اول با مفهوم «کنش»، «کنشگر»، ویژگی‌های کنش انسانی (آگاهانه، ارادی، هدف‌دار و معنادار بودن) و پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش آشنا شده‌اند و اکنون آماده ورود به مبحث کنش‌های معطوف به دیگران (کنش اجتماعی) هستند. | | | | | | |
| **ایجاد ارتباط اولیه** | سلام و احوال‌پرسی صمیمانه با دانش‌آموزان، آغاز جلسه با نام و یاد خداوند متعال، حضور و غیاب، بررسی وضعیت آمادگی کلاس و مرور کوتاه تکالیف جلسه گذشته (خوانش یک نمونه از متن‌های آموزشی درس اول). | | | | | | زمان: ۵ دقیقه |
| **گروه‌بندی، مدل و ساختار کلاسی** | سازماندهی کلاس در قالب گروه‌های ۵ نفره (مدل یادگیری مشارکتی) جهت انجام فعالیت‌های «گفت‌وگو کنید»، «هم‌اندیشی کنید» و تکمیل جدول رابطه ارزش‌ها و هنجارها. | | | | | | |
| **روش ایجاد و تداوم انگیزه** | در آغاز: طرح معمای «راننده‌ای که نیمه‌شب در خیابانی کاملاً خلوت و بدون پلیس یا دوربین پشت چراغ قرمز می‌ایستد» و پرسش از اینکه آیا کار او فردی است یا اجتماعی؟ در حین تدریس: مقایسه تصاویر پدیده‌های طبیعی (کوه و دریا) با پدیده‌های اجتماعی (مدرسه و خط‌کشی عابر پیاده) و تشویق گروه‌های برتر. | | | | | | زمان: متناوب |
| **ارزشیابی آغازین** | طرح پرسش از درس قبل و اتصال به درس جدید: ۱. کنش انسانی چه ویژگی‌هایی داشت و پیامد ارادی آن چگونه شکل می‌گرفت؟ ۲. به نظر شما آیا همه کنش‌های ما (مثل فکر کردن در تنهایی یا سلام کردن به دوست) از نظر ارتباط با دیگران یکسان هستند؟ | | | | | | زمان: ۵ دقیقه |
| **روش‌های تدریس** | تلفیقی از روش‌های پرسش و پاسخ اکتشافی، بارش فکری، بحث گروهی، جدول مقایسه (مقایسه پدیده‌های طبیعی و اجتماعی) و تبیین کلامی همراه با نمایش اسلاید. | | | | | | |
| **ب: فعالیت‌های مرحله حین تدریس** | | | | | | | |
| **آماده سازی** | نمایش تصاویر صفحه اول درس دوم و طرح پرسش آغازین کتاب: «چرا انسان‌ها با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و از این ارتباط چه پدیده‌هایی به وجود می‌آید؟»؛ ثبت عنوان «درس دوم: پدیده‌های اجتماعی» و رئوس کلیدی بر روی تابلو. | | | | | | زمان: ۵ دقیقه |

**ارائه درس جدید**

فعالیت‌های معلم- دانش‌آموز: این فعالیت‌ها به صورت تلفیقی مطرح می‌شود و تفکیک آن به معنای مجزا بودن فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز است و منطقی به نظر نمی‌رسد و به همین خاطر از خط‌چین استفاده شده است.

| فعالیت های معلم | فعالیت های دانش آموزان |
|---|---|
| گام اول (کنش اجتماعی و ارتباط اجتماعی - ۱۰ دقیقه): معلم مفهوم «کنش اجتماعی» (کنشی که با توجه به دیگران انجام می‌شود) را تبیین می‌کند و با مثال ایستادن پشت چراغ قرمز در نیمه‌شب، نشان می‌دهد که حضور ذهنی دیگران نیز کافی است. سپس ارتباط با گذشتگان و معاصران و تفاوت ارتباط با دوست، دشمن، غریبه و آشنا را مطرح می‌کند. | مثال‌هایی از کنش‌های فردی (خیال‌پردازی) و اجتماعی بیان می‌کنند. در گروه‌ها درباره چگونگی ارتباط با گذشتگان (مانند فاتحه‌خوانی و بزرگداشت شهدا) و تفاوت قواعد ارتباط با دوست و دشمن («با دوستان مروت با دشمنان مدارا») گفت‌وگو کرده و نتیجه را بیان می‌کنند. |
| گام دوم (پدیده اجتماعی، ارزش و هنجار - ۱۰ دقیقه): معلم «پدیده اجتماعی» را (کنش اجتماعی و پیامدهای آن) معرفی کرده و کنش اجتماعی را «خردترین پدیده اجتماعی» می‌نامد. سپس مفاهیم «هنجار اجتماعی» (شیوه مورد قبول انجام کنش؛ از جنس وسیله) و «ارزش اجتماعی» (پدیده‌های مطلوب و خواستنی؛ از جنس هدف) را روی تابلو ترسیم می‌کند. | به جدول ارزش‌ها و هنجارهای کتاب (نظم، ادب، عفت و حفظ حریم) توجه کرده و برای هر ارزش، هنجارها و کنش‌های متناسب با آن را در محیط مدرسه و جامعه مثال می‌زنند و رابطه متقابل ارزش، هنجار و کنش را تحلیل می‌کنند. |
| گام سوم (جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی - ۱۰ دقیقه): معلم توضیح می‌دهد که پس از شکل‌گیری ارزش‌ها و هنجارها، دو پدیده «جامعه‌پذیری» (انتقال از طریق تعلیم و تربیت) و «کنترل اجتماعی» (نظارت از طریق تشویق و تنبیه) برای حفظ و تداوم آن‌ها ضروری می‌شوند. | مصادیق جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی را در محیط مدرسه (مانند آموزش قوانین مدرسه، تشویق دانش‌آموزان برتر یا تذکر انضباطی) شناسایی کرده و نقش خود را در تداوم بخشیدن به ارزش‌ها و هنجارهای مثبت بررسی می‌کنند. |
| گام چهارم (مقایسه پدیده‌های اجتماعی و طبیعی - ۱۰ دقیقه): معلم ویژگی‌های پدیده‌های اجتماعی (معنادار بودن، وابستگی به اراده و ذهنیت انسان، استقلال تدریجی و فرصت‌ساز و محدودکننده بودن مانند زبان) را تبیین کرده و آن‌ها را با پدیده‌های طبیعی (کوه، دریا، باران) مقایسه می‌کند. | در فعالیت گروهی، تفاوت‌های پدیده اجتماعی (مثل مدرسه یا خط‌کشی خیابان) و پدیده طبیعی (مثل جنگل یا خشکسالی) را دسته‌بندی می‌کنند و توضیح می‌دهند چگونه یک پدیده طبیعی (مانند کم‌آبی) می‌تواند پیامد و جنبه اجتماعی (مهاجرت) پیدا کند. |
| گام پنجم (تبدیل شدن به «ما» و اهمیت جمعیت - ۱۰ دقیقه): معلم نقش کنش‌های افراد در شکل‌گیری خانواده و جامعه («ما») را مطرح کرده و پیامدهای تک‌فرزندی در برابر خانواده‌های چندفرزند و همچنین تأثیر کاهش یا افزایش جمعیت بر اقتدار و بقای جامعه را تبیین می‌نماید. | مزایای خانواده‌های چندفرزند (یادگیری تعاون، تقسیم کار، کاهش تمرکز افراطی والدین و تعامل با هم‌سالان) را با آسیب‌های تک‌فرزندی مقایسه می‌کنند و اهمیت کمّی و کیفی جمعیت را در دوام محله، شهر و کشور مورد هم‌اندیشی قرار می‌دهند. |
| مدت زمان: ۵۰ دقیقه | |

**فعالیت‌های خلاقانه دانش‌آموزان**

- طراحی «درخت پدیده‌های اجتماعی» توسط هر گروه: قرار دادن «کنش اجتماعی» در ریشه، «هنجارها» در تنه و «ارزش‌های اجتماعی» در شاخه و میوه‌های درخت با ذکر مصادیق ملموس از فرهنگ ایرانی-اسلامی.
- اجرای مناظره کوتاه کلاسی یا میزگرد دانش‌آموزی درباره مقایسه روحیات و مهارت‌های اجتماعی در خانواده‌های تک‌فرزند و چندفرزند.

## ج: فعالیت‌های تکمیلی

**ارزشیابی**

**الف: تکوینی (در جریان تدریس):** نظارت بر مباحثات گروهی در بخش‌های «گفت‌وگو کنید» و «هم‌اندیشی کنید»، بررسی صحت تکمیل جدول ارزش‌ها و هنجارها و ارائه بازخورد مستمر.

**ب: ارزشیابی تراکمی (پایانی):** طرح پرسش‌های پایانی: ۱. چرا رعایت قوانین رانندگی در نیمه‌شب و بدون حضور دیگران کنش اجتماعی است؟ ۲. تفاوت ارزش و هنجار اجتماعی چیست و هرکدام از چه جنسی هستند؟ ۳. دو تفاوت اصلی پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی را بیان کنید.

زمان تکوینی: در

**جمع‌بندی و ساخت دانش جدید**

ترسیم نمودار ارتباطی مفاهیم درس روی تابلو (کنش اجتماعی ← هنجار و ارزش اجتماعی ← جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی ← شکل‌گیری و تداوم «ما») و هدایت دانش‌آموزان به صفحه پایانی درس جهت تکمیل بخش «خلاصه کنید» و «آنچه از این درس آموختیم».

زمان: ۸ دقیقه

**تعیین تکالیف و اقدامات بعدی**

۱. تکمیل کادر «خلاصه کنید» و نگارش یک بند منسجم در بخش «آنچه از این درس آموختیم» به قلم خود دانش‌آموز.

۲. انتخاب دو ارزش اجتماعی مهم در خانواده یا مدرسه و نوشتن هنجارها، شیوه‌های جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی مرتبط با آن‌ها؛ ۳. پیش‌مطالعه درس سوم (جامعه و فرهنگ؛ جهان اجتماعی).

زمان: ۵ دقیقه

**معرفی منابع**

۱. کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم هویت اجتماعی پایه دوازدهم؛ ۲. جامعه و تاریخ (مجموعه آثار شهید مرتضی مطهری)؛ ۳. مبانی جامعه‌شناسی (بخش کنش اجتماعی، ارزش‌ها و هنجارها).

زمان: ۲ دقیقه